

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 18/2020-31

Ústavný súd Slovenskej republiky v pléne zloženom z predsedu Ivana Fiačana a sudcov Miroslava Duriša, Libora Duľu, Ladislava Duditša, Rastislava Kaššáka, Miloša Maďara, Petra Molnára, Petra Straku, Ľuboša Szigetiho, Roberta Šorla (sudca spravodajca) a Martina Vernarského o návrhu **Krajského súdu v Trnave** na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky o súlade ustanovenia § 61 ods. 5 písm. b) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov s Ústavou Slovenskej republiky takto

r o z h o d o l :

1. Ustanovenie § 61 ods. 5 písm. b) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov **n i e j e v s ú l a d e** s čl. 1 ods. 1 a čl. 19 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.
2. Vo zvyšnej časti návrhu **n e v y h o v u j e**.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov

1. Ústavnému súdu bol 9. decembra 2019 doručený návrh Krajského súdu v Trnave (ďalej len „krajský súd“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) o súlade § 61 ods. 5 písm. b) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“) s čl. 1 ods. 1, čl. 19 ods. 2 a čl. 35 ods. 1 ústavy.
2. Podľa § 61 ods. 5 písm. b) Trestného zákona *súd uloží trest zákazu činnosti na doživotie, ak odsudzuje páchatel'a za trestný čin usmrtenia podľa § 149 ods. 4 alebo 5 Trestného zákona, ktorého sa dopustil ako vodič dopravného prostriedku, pričom podľa § 149 ods. 4 Trestného zákona odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ... ak ako vodič dopravného prostriedku spôsobí v stave vylučujúcom spôsobilosť vykonávať takú činnosť, ktorý si privodil vplyvom návykovej látky, inému z nedbanlivosti smrť*, a podľa § 149 ods. 5 Trestného zákona *odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak takýmto činom spôsobí z nedbanlivosti smrť dvoch alebo viacerých osôb*. Ustanovenie bolo prijaté zákonom č. 313/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré

zákony, ktorý nadobudol účinnosť 1. novembra 2011. Išlo o nepriamu novelu Trestného zákona na základe pozmeňujúceho a dopĺňujúceho návrhu 20 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, odôvodneného potrebou prísnejšieho potrestania páchatel'ov trestných činov – vodičov dopravného prostriedku pod vplyvom alkoholu.

3. V trestnom konaní vedenom na krajskom súde je páchatel'ka obžalovaná z trestného činu podľa § 149 ods. 4 Trestného zákona, ktorého sa mala dopustiť tak, že pod vplyvom alkoholu ako vodička motorového vozidla spôsobila v júni 2017 dopravnú nehodu, pri ktorej bol usmrtený cyklista. Páchatel'ka skôr nebola trestaná a v roku 2013 sa dopustila dvoch menej závažných priestupkov.

4. Krajský súd uvádza, že zákon môže formulovať trestnú politiku, no nie absolútne, keďže trest musí byť primeraný k povahe, okolnostiam a následkom trestného činu. Individualizácia trestu slúži jeho primeranosti. Len primeraný trest je spravodlivý. Exemplárne trestanie je neprípustné. Napadnuté ustanovenie je neprimerané, keďže všeobecný súd obligatórne uloží trest zákazu činnosti na doživotie aj u páchatel'ov, u ktorých šlo o exces v ich konaní. Neprimeranosť vyplýva aj z toho, že uložený trest zákazu činnosti nemožno vykonať, zahľadiť a ani od jeho výkonu nemožno podmiennečne upustiť. Zákaz viesť motorové vozidlo závažne obmedzuje život odsúdeného, a tak neprimerane zasahuje do jeho súkromného a rodinného života.

5. Krajský súd ďalej poukazuje na prejav neprimeranosti trestu v podobe nemožnosti jeho vykonania ako základného predpokladu na jeho zahľadenie, a teda na odstránenie nepriaznivých dôsledkov odsúdenia. Krajský súd zdôrazňuje, že odsúdení sa po výkone trestu snažia zaradiť do bežného života, aby si vytvorili dôstojné podmienky pre život. Bezúhonnosť je vyžadovaná v mnohých povolaniach a funkciách a predstavuje aj jednu z podmienok podnikania.

6. Pri uložení doživotného trestu zákazu činnosti však zahľadenie odsúdenia nebude nikdy možné, keďže trest sa vykoná až smrťou odsúdeného. Neprimeranosť ustanovenia spočíva aj v nemožnosti žiadať o podmiennečné upustenie od výkonu zvyšku trestu zákazu činnosti. Preto nie je priestor pre súdny prieskum toho, či trest zákazu činnosti splnil svoj účel a došlo k náprave páchatel'a. To sa pri osobe, ktorá pred spáchaním trestného činu viedla bezúhonný život, dá predpokladať. Preto je nežiaduce, aby v právnom poriadku neexistoval mechanizmus, prostredníctvom ktorého dôjde k preskúmaniu toho, či u odsúdeného na trest zákazu činnosti na doživotie nenastali zmeny, ktoré eliminujú jeho nebezpečnosť.

II.

Stanoviská Národnej rady Slovenskej republiky a vlády Slovenskej republiky

7. Národná rada uviedla, že každý zásah do ústavných práv musí vychádzať z princípu proporcionality a právna norma môže obmedzovať základné práva a slobody len nevyhnutne na dosiahnutie sledovaného cieľa. Podľa národnej rady bezpečnosť na cestách, zamedzenie vedenia vozidiel pod vplyvom alkoholu a s tým spojená snaha chrániť život je sférou, v ktorej je potrebné akceptovať prísnejší postup. Právna úprava sa môže javiť ako príliš prísna, má však zabrániť recidíve páchatel'ov závažných trestných činov. Podľa národnej rady je právna úprava proporcionálna. Ďalej však pripúšťa, že povinnosť uložiť výlučne trest zákazu činnosti na doživotie

neumožňuje individualizáciu trestu a núti súd mechanicky uložiť doživotný trest. V závere národná rada uvádza, že princíp jedenkrát a dosť, nemožnosť podmieneného upustenia od výkonu zvyšku trestu a zahľadania odsúdenia je najproblematickejším prvkom úpravy. Preto možno predpokladať, že ústavný súd rozhodne, že napadnuté ustanovenie nie je v súlade s ústavou. Vláda Slovenskej republiky, zastúpená Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, sa napriek výzvam k návrhu nevyjadrila.

III.

Posúdenie dôvodnosti návrhu

III.1. K použiteľnosti čl. 1 ods. 1, čl. 19 ods. 2 a čl. 35 ods. 1 ústavy:

8. Z čl. 49 ústavy vyplýva, že ústavné právo plne ponecháva reguláciu trestných noriem na zákon. Trestný zákon ustanovuje, aké konanie je trestným činom a aký trest sa má za takéto protiprávne konanie uložiť. Zákonodarca prostredníctvom noriem trestného práva disponuje najcitelnejšími a najprísnejšími prostriedkami štátneho donútenia, ktoré, prirodzene, zasahujú do základných práv a slobôd. Preto zákonodarca musí voliť také prostriedky, ktoré budú v súlade so základnými právami a slobodami. V právnom štáte v zmysle čl. 1 ods. 1 v spojení s čl. 13 ods. 4 ústavy je potrebné pri obmedzovaní základných práv a slobôd dbať na ich podstatu a zmysel, pričom obmedzenia musia byť použité na stanovený cieľ. Princípom demokratického právneho štátu (čl. 1 ods. 1 ústavy) je suverenita ľudu. Rovnako však z čl. 1 ods. 1 ústavy vyplýva princíp úcty k základným právam a slobodám. Právny štát musí uznávať základné práva a slobody, ochraňovať ich a vytvárať právne normy v súlade so základnými právami a slobodami. Výkon zákonodarnej moci je v právnom štáte podriadený princípu primeranosti (čl. 13 ods. 4 ústavy). Zákonom vytvorené skutkové podstaty trestných činov a tresty musia byť primerané. Nie každé protiprávne konanie musí byť trestným činom a každý trest musí byť primeraný.

9. Z čl. 1 ods. 1 ústavy vyplýva požiadavka uprednostňovania materiálneho chápania právneho štátu pred formálnym právnym štátom. Zákonné normy musia byť proporcionálne a primerané ich účelu a dôsledkom z nich vyplývajúcich pre adresátov (PL. ÚS 17/99, PL. ÚS 44/99, PL. ÚS 3/00). Sankcie vyplývajúce z noriem trestného práva musia byť pre páchatel'ov trestných činov proporcionálne a primerané dôsledkom z nich vyplývajúcim. Koncepcia materiálneho chápania právneho štátu kladie dôraz na obsahovú a hodnotovú kvalitu právnej normy, ktorá má zaistiť primeranosť prostriedkov (PL. ÚS 22/06). Trest ako druh sankcie má byť úmerný stupňu závažnosti trestného činu pre spoločnosť, má byť individualizovaný a diferencovaný vzhľadom na charakter spáchaného činu a osobu páchatel'a. Pri ukladaní trestu je potrebné hodnotiť jeho účelnosť a primeranosť. Ústavný súd pri posudzovaní súladu asperačnej zásady s čl. 1 ústavy zdôraznil, že sudcovská individualizácia trestu zohráva významnú úlohu v rámci požiadavky primeranosti trestu (PL. ÚS 106/2011). Nielen pri treste odňatia slobody, ale aj pri treste zákazu činnosti je nevyhnutná primeranosť a individualizácia trestu. Z toho vyplýva nevyhnutnosť posúdenia namietaného ustanovenia z pohľadu čl. 1 ods. 1 ústavy.

10. Právo na súkromný život podľa čl. 19 ods. 2 ústavy zahŕňa nielen intímnu sféru jednotlivca, ale aj jeho právo nadväzovať a rozvíjať vzťahy s vonkajším svetom prostredníctvom bežných ľudských činností. Ochrana súkromia jednotlivca zahŕňa sociálne, kultúrne a iné spoločenské vzťahy (I. ÚS 13/2000). Rozsah pôsobnosti ústavou bližšie nedefinovaného základného práva

na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného života možno určiť len v porovnaní s ostatnými hodnotami, ktoré v čl. 14 až čl. 25 ústavy chránia základné práva a slobody. Vedenie motorového vozidla je ľudská činnosť súkromnej povahy, ktorá je, prirodzene, regulovaná podústavným právom. Ide o primárne súkromnú činnosť a nemateriálnu hodnotu, ktorej každodenný výkon v súčasných podmienkach určuje kvalitu života jednotlivca. Hoci zákaz viesť motorové vozidlo nikoho nezabavuje života, zdravia, osobnej slobody alebo majetku, ide o opatrenie, ktoré priamo určuje kvalitu súkromného života jednotlivca. Zákaz vykonávať bežnú ľudskú činnosť je zásahom do súkromia jednotlivca. Z toho vyplýva nevyhnutnosť posúdenia namietaného ustanovenia z pohľadu čl. 19 ods. 2 ústavy.

11. To nemožno konštatovať vo vzťahu k posúdeniu súladu namietaného ustanovenia s čl. 35 ods. 1 ústavy, ktorý obsahuje dve odlišné základné práva: slobodnú voľbu povolania a prípravu naň a právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť. Ide o ustanovenie, ktoré je súčasťou hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv, pričom aplikácia namietaného ustanovenia Trestného zákona priamo nevedie k zásahu do týchto základných práv. Každý má právo slobodne sa rozhodnúť, aké bude jeho povolanie a či ho bude vykonávať tak, že bude podnikat'. Práva uvedené v čl. 35 ods. 1 ústavy sú typické hospodárske práva, ktoré nemajú presah do všeobecnej slobody konania, ktorá vyplýva z čl. 2 ods. 3 ústavy a ktorá bezprostredne súvisí so základným právom podľa čl. 19 ods. 2 ústavy. Preto nebol dôvod posúdiť súlad namietaného ustanovenia s čl. 35 ods. 1 ústavy a v tejto časti návrhu nebolo vyhovené.

III.2. Posúdenie súladu § 61 ods. 5 písm. b) Trestného zákona s čl. 1 ods. 1 a čl. 19 ods. 2 ústavy:

12. Posúdenie primeranosti trestania prešlo vývojom, ktorý bol ovplyvnený spoločenskými zmenami a chápaním účelu trestu, a to bez vzťahu k ústavou vyjadreným hodnotám. K trestaniu v teórii trestného práva sa pristupovalo a stále pristupuje rôzne. Najstarší prístup vychádza z retributívnych teórií založených na myšlienke trestá sa, pretože bolo spáchané zlo. Trest sa ukladá, pretože si ho páchatel' zaslúži. Účelom trestu je podľa týchto teórií odplata. Ak spáchaním trestného činu vzniklo zlo, ktoré narušilo spoločenský poriadok, je nevyhnutné uložiť trest, ktorý toto narušenie vyrovná, a tým dôjde k navráteniu spoločenského poriadku do pôvodného stavu. Trest je tak odplatou spoločnosti za spáchané zlo a slúži na uzmiernenie páchatel'a so spoločnosťou.

13. Ako reakcia na negatívne dôsledky, ktoré pri trestaní spôsobovala teória odplaty, sa vytvorili utilitárne teórie trestania. Sú založené na myšlienke, podľa ktorej sa trestá preto, aby nebolo páchané zlo. Tieto teórie považujú za nemorálne, aby bolo zlo oplácané zlom. Trest má slúžiť dosiahnutiu spoločenského cieľa. Zamedziť väčšiemu zlu, ktoré by inak vzniklo, ak by trest nebol uložený. Tieto teórie zdôrazňujú potrebu odstrašenia páchatel'a a potencionálnych páchatel'ov (individuálna a generálna prevencia), elimináciu páchatel'a tým, že sa mu odoberú prostriedky na spáchanie trestného činu, nápravu (rehabilitáciu) páchatel'a a nápravu vzťahu medzi páchatel'om a poškodeným odčinením ujmy poškodenému (restorácia). Vyústením je zlúčenie retributívnych a utilitárnych teórií, ktoré sú spojené s moderným právnym štátom. Spájajú sa pozitívne a odstraňujú negatívne následky oboch teórií s tým, že účelom trestania má byť odplata, prevencia a náprava páchatel'a.

14. Teórie trestania však neobsahujú priame prepojenie na ústavnoprávne posúdenie. K tomu treba uviesť, že trestné právo obsahuje dva druhy podústavných noriem. Na strane jednej ide o normy správania. Každá trestná norma reguluje konanie, a preto, prirodzene, zasahuje do základného práva a slobody. Na strane druhej normu, ktorá stanovuje trest za porušenie normy správania. Podstatou trestu je zasiahnuť do základného práva a slobody páchatel'a. Každé obmedzenie základného práva a slobody však musí dbať na podstatu a zmysel základných práv a môže sa použiť len na ustanovený cieľ. Osobitne vo vzťahu k trestnému právu si treba uvedomiť jeho účel, ktorý spočíva v ochrane základných práv a slobôd a v ochrane štátu. Trestné právo chráni ústavné hodnoty reguláciou správania, pričom na posilnenie vynútiteľnosti týchto noriem ustanovuje sankcie. Z toho možno vyvodiť, že každá trestná norma, či ide o normu správania, alebo o sankčnú normu, môže byť predmetom posúdenia jej proporcionality. Posúdenie sankčnej normy z pohľadu testu proporcionality však nevyhnutne musí vychádzať z toho, čo je účelom trestu.

15. Trestná sankcia musí byť úmerná a rozumná, teda len v miere nevyhnutnej pre splnenie účelu trestu. To sa vo všeobecnej rovine odráža aj v podústavnom práve. Ako vyplýva z § 34 ods. 1 Trestného zákona, trestné právo vychádza najmä z utilitárnych (relatívnych) teórií trestania. Účelom trestu je ochrana spoločnosti, izolácia páchatel'a (eliminačná teória), náprava páchatel'a (nápravná teória), generálna prevencia (odstrašujúca teória) a individuálna prevencia, trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou. Z § 34 ods. 1 Trestného zákona priamo nevyplýva odvetný účel trestu, je však z povahy veci integrálnou súčasťou spôsobu ochrany spoločnosti pred páchatel'om trestného činu, a to zabránením mu v ďalšom páchaní trestnej činnosti, ako aj súčasťou individuálnej a generálnej prevencie s nevyhnutným momentom represívneho odstrašenia. V takej súvislosti je zároveň relevantné rozlíšenie trestnoprávnych sankcií na tresty a ochranné opatrenia (§ 31 Trestného zákona), aj keď prvok ujmy na osobnej slobode alebo majetku je prítomný aj pri ochrannom opatrení. Zmyslom aplikácie noriem trestného práva je aj dosiahnutie účelu trestu. Individuálna a generálna prevencia vyjadrujú prostriedky na dosiahnutie účelu. Individuálnou prevenciou sa sleduje to, aby uloženie trestu odradilo páchatel'a od opakovania trestnej činnosti. Generálna prevencia spočíva vo výchovnom pôsobení trestu na ostatných. Disproporcie vo vzájomnom vzťahu medzi generálnou a individuálnou prevenciou môžu viesť k nesprávnemu výchovnému pôsobeniu trestu vtedy, keď uložený trest nepovažuje za správny (spravodlivý) ani spoločnosť, ani páchatel', a to najmä vtedy, ak je trest neprimerane mierny alebo, naopak, neprimerane prísny. Ak trestanie nie je účinné, stráca svoj zmysel a stáva sa len prostriedkom bezúčelnej represie, ktorá na mieru kriminality – protiprávneho konania zasahujúceho do základných práv a slobôd – nemá žiadny vplyv.

16. Preto treba pomerat', či návrhom namietaná, nepochybne z pohľadu čl. 13 ods. 2 ústavy legálne uložená sankcia je vhodná a racionálne prepojená, nevyhnutná a primeraná na to, aby ňou bola vynútená norma správania, ktorá zakazuje vodičovi dopravného prostriedku inému z nedbanlivosti spôsobiť smrť v stave vylučujúcom spôsobilosť viesť motorové vozidlo, aj keď si ho vodič privodil vplyvom návykovej látky, v čom je, aj keď nie vo vzťahu k finálnemu následku, subjektívne prítomný prvok úmyslu. Sankcia trestu zákazu činnosti viesť motorové vozidlá na doživotie sa z pohľadu individuálnej a generálnej prevencie opätovného spáchania obdobného trestného činu javí vhodne a racionálne prepojená s normou správania, ktorej dodržiavanie si má vynútiť. Či už voči páchatel'ovi trestného činu, alebo v rámci generálnej prevencie páchania tohto konania, ktorého následkom je nezvratiteľný zásah do práva na život. Otázkou však je, či takýto trest

je nevyhnutý a primeraný na dosiahnutie sledovaného cieľa. To platí osobitne z dôvodu, že trest zákazu činnosti je vedľajším trestom popri treste odňatia slobody, ktorý je v tomto prípade v rozsahu štyroch, resp. siedmich až desiatich, resp. až dvanástich rokov odňatia slobody. Otázkou je, či je doživotný trest zákazu viesť motorové vozidlo nevyhnutný a primeraný.

17. Podľa miery určítosti sa tresty rozlišujú na (i) absolútne určité, keď zákon presne vymedzuje druh aj výmeru trestu [takým je trest podľa § 61 ods. 5 písm. b) Trestného zákona], (ii) relatívne určité, keď zákon stanovuje druh trestu s tým, že výmera sa určuje v rozpätí trestnej sadzby, a (iii) absolútne neurčité, pre ktoré je charakteristické, že zákon neurčito formuluje druh aj výmeru trestu. Európsky súd pre ľudské práva v súvislosti s trestom odňatia slobody na doživotie uviedol, že samotný trest odňatia slobody na doživotie je v súlade s Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), ak je daná možnosť jeho skrátenia. Dohovor síce nezakotvuje právo na skrátenie doživotného trestu, avšak dôležitá je možnosť trest preskúmať a skrátiť (Kafkaris proti Cypru, sťažnosť č. 21906/04, body 97 a 98). Aj keby bol trest odňatia slobody na doživotie vhodný v čase jeho uloženia, s plynutím času sa z neho stáva len chabá záruka spravodlivého a primeraného trestu. Odsúdený na doživotný trest odňatia slobody musí už od začatia výkonu trestu vedieť, čo má urobiť pre prepustenie a za akých podmienok a kedy sa jeho trest prehodnotí. Pokiaľ tieto požiadavky nie sú splnené, je trest už v momente svojho uloženia v nesúlade s čl. 3 dohovoru (Vinter a ďalší proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 66069/09, 130/10 a č. 3896/10). Nedostatkom akéhokoľvek obligatórne uloženého trestu je skutočnosť, že znemožňuje obžalovanému navrhnúť, aby súd pri uložení trestu vzal do úvahy poľahčujúce okolnosti a osobitosti konkrétnej veci (Harkins a Edwards proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 9146/07 a č. 32650/07). V rozpore s ochranou ľudskej dôstojnosti je, ak odsúdený nemá možnosť opätovne po určitom čase získať slobodu (Bundesverfassungsgericht, BVerfGE 187, 45). Aj keď je, samozrejme, rozdiel v obmedzení osobnej slobody uväznením a púhou nemožnosťou legálne viesť motorové vozidlo, možno konštatovať určité prvky obsahového prekrytia oboch súvisiacich sankčných problematik.

18. Otázku nevyhnutnosti a primeranosti trestu zákazu činnosti ako podmienky jeho súladu s čl. 1 ods. 1 a čl. 19 ods. 2 ústavy je nevyhnuté posúdiť s ohľadom na čl. 13 ods. 4, ktorý pri obmedzení základných práv zdôrazňuje ich podstatu a zmysel, a čl. 50 ods. 1 ústavy, podľa ktorého len súd rozhoduje o treste za trestný čin. Je tomu tak z dôvodu, že namietané ustanovenie bez možnosti individualizácie prikazuje všeobecnému súdu povinnosť bez možnosti akéhokoľvek uváženia uložiť trest zákazu činnosti akémukoľvek páchatelovi tohto trestného činu na celý zvyšok jeho života bez možnosti upustenia a zahľadania potrestania. Ide o absolútny určitý trest, ktorého následkom je to, že páchatel počas svojho života nikdy nebude môcť viesť motorové vozidlo za to, že neúmyselne, no pod vplyvom návykovej látky pri vedení motorového vozidla usmrtil iného. Následok takéhoto trestného činu nie je možné odčiniť navrátením do pôvodného stavu, keďže smrť je nezvratná. Z pohľadu obete ide o nenapraviteľný následok zásahu do základného práva na život.

19. V tejto súvislosti je nevyhnutné posúdiť, že aké iné druhy trestov umožňuje podústavné právo všeobecnému súdu uložiť páchatelovi popri uložení trestu zákazu činnosti na doživotie. Posúdenie primeranosti trestu nemôže spočívať len na izolovanom vyhodnotení následkov trestu zákazu činnosti, keď podústavné právo súdu ukladá uložiť trest odňatia slobody ako základný trestnoprávny postih. Popri obligatórnom uložení trestu zákazu činnosti musí byť páchatelovi

podľa § 149 ods. 4 a 5 Trestného zákona uložený trest odňatia slobody. Z hľadiska povahy zásahu do základných práv a slobôd vyplývajúcich z uloženia trestu odňatia slobody v kvalitatívnom porovnaní s inými druhmi trestov ide o najvýraznejší zásah postihujúci osobnú slobodu. Z hľadiska individuálnej prevencie ako prostriedku na dosiahnutie účelu trestu smerom k páchatelovi trestného činu usmrtenia pod vplyvom návykovej látky uloženie trestu odňatia slobody predstavuje rozhodujúcu ujmu s nepochybným odstrašujúcim vplyvom nielen na páchatel'a, ale aj na ostatných, ktorí by sa podobného protiprávneho konania mohli dopustiť. Každý, prirodzene, citlivo vníma trest odňatia slobody ako najvýraznejší možný zásah trestnej sankcie do základných práv. Práve trest odňatia slobody spĺňa funkciu sankčnej časti trestnoprávnej normy, ktorá má viesť k upevneniu dodržiavania trestnoprávnej časti normy zakazujúcej nedbanlivostné usmrtenie iného pri vedení motorového vozidla pod vplyvom návykovej látky. Obligatórne uložená doživotná sankcia zákazu činnosti zohľadňuje len represívnu funkciu trestu, a pritom, ako už bolo vysvetlené, kumulovanú.

20. Otázkou je, akú úlohu plní trest zákazu činnosti na doživotie. Účelom trestu zákazu činnosti je páchatel'ovi priamo zabrániť v ďalšom páchaní trestnej činnosti tak, že mu doživotne nebude umožnené vykonávanie bežnej činnosti vedenia motorového vozidla. Takýto trest na doživotie však neprimerane favorizuje izolačnú funkciu trestu. Páchatel'ovi je síce potrebné sťažiť podmienky pre spáchanie trestného činu, avšak bez možnosti individualizácie trestu s ohľadom na spôsob spáchania činu, jeho následok, zavinenie, osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosti nápravy izolačná funkcia úplne popiera nápravnú funkciu trestu. Od doživotného trestu nemožno očakávať ani splnenie jeho výchovnej funkcie.

21. Je potrebné zohľadniť aj neumožnenie podmieneného upustenia od výkonu zvyšku trestu zákazu činnosti, ktoré vylučuje možnosť posúdenia toho, či trest splnil svoj účel spočívajúci v náprave páchatel'a. Miera represie sa takto výrazne zvyšuje, aj keď obdobný inštitút je pre trestné právo charakteristický, a to práve pri treste odňatia slobody (vrátane takého doživotného trestu), v podobe možnosti podmieneného prepustenia z jeho výkonu.

22. Ustanovenia § 61 ods. 7 a § 92 Trestného zákona neumožňujú trest doživotného zákazu činnosti zahľadiť. Účelom zahľadania odsúdenia je odstrániť všetky nepriaznivé dôsledky jeho uloženia. Ak sa odsúdený páchatel' napravil, bola naplnená nápravná funkcia trestu a na odsúdeného sa hľadí, akoby nebol odsúdený. To má rozmer v spoločenskom živote odsúdeného a v možnostiach jeho uplatnenia v povolani a podnikaní. V množstve pracovných pozícií sa vyžaduje bezúhonnosť, ktorej predpokladom je zahľadanie odsúdenia. Vzhľadom na to, že trest zákazu činnosti na doživotie zahľadiť nemožno, na osobu, ktorej bol uložený tento trest, sa do konca života hľadí ako na odsúdeného. Pre kohokoľvek bude mať doživotný trest zákazu činnosti doživotný následok v tom, že sa na neho bude hľadiť ako na odsúdeného. Nemožnosťou zahľadania odsúdenia sa bez splnenia podmienky nevyhnutnosti zvyrazňuje odvetná funkcia trestu. To platí osobitne s ohľadom na to, že aj pri podstatne závažnejších trestných činoch možno odsúdenie zahľadiť. V dôsledku doživotného trestu to však pri trestnom čine usmrtenia pod vplyvom návykovej látky nie je možné. Nemožno však dospieť k tomu, že by takýto zásah bol nevyhnutný.

23. Ústavnej zásade primeranosti trestu ako zásahu do základných práv a slobôd slúži jeho individualizácia. Jej naplnenie nie je len úlohou zákona, ale aj súdov, ktoré podľa čl. 50 ods. 1 ústavy rozhodujú o vine a treste, aj keď podľa zákona (čl. 49 ústavy) a pri viazanosti sudcu zákonom (čl. 144 ods. 1 ústavy). Primeranosť a s tým spojená potreba individualizácie trestu

v právnom štáte od zákona vyžaduje takú mieru trestu, ktorá súdu umožní uložiť primeraný a individualizovaný trest, a to práve v situácii nevyhnutnej kumulácie s obligatórnym uložením trestu odňatia slobody (§ 34 ods. 6 Trestného zákona, bližšie PL. ÚS 1/2021, bod 76). Obligatórny doživotný trest zákazu činnosti pri akomkoľvek páchatel'ovi trestného činu usmrtenia podľa § 149 ods. 4 a 5 Trestného zákona túto požiadavku nespĺňa, keďže konštrukcia zákona súdu ako zložke štátnej moci priamo zasahujúcej do základných práv rozhodovaním o vine a treste upiera možnosť individualizovať trest, a to v rámci sankčného súbehu s najprísnejším trestom, ktorým je trest odňatia slobody. Podľa zákona obligatórne ukladaný doživotný trest tak nad primeranú mieru zasahuje do základného práva podľa čl. 19 ods. 2 ústavy. To vedie k rozporu nielen so základným právom podľa čl. 19 ods. 2 ústavy, ale aj k rozporu s čl. 1 ods. 1 ústavy. Z pohľadu potreby trestania ako prostriedku ochrany základných práv a slobôd iných možno cieľ doživotného trestu zákazu činnosti viesť motorové vozidlá dosiahnuť aj šetrnejšími prostriedkami. Preto obligatórny doživotný trest zákazu činnosti popri treste odňatia slobody nie je nielen primeraným, ale ani nevyhnutným zásahom do základného práva podľa čl. 19 ods. 2 ústavy.

24. Vo všeobecnosti možno aj na základe nálezu ústavného súdu označeného v predchádzajúcom bode zhrnúť, že ak je za trestný čin Trestným zákonom ustanovený obligatórny trest odňatia slobody (§ 34 ods. 6 Trestného zákona, materiálne bez určujúceho vplyvu výnimky v závere tohto ustanovenia), ďalší trest v sankčnom súbehu nemá byť, pre ústavný súlad s čl. 1 ods. 1 ústavy v spojení so zásahom do konkrétneho základného práva alebo slobody podľa ústavy, ustanovený ako obligatórny, ak je zároveň absolútny a zároveň od jeho výkonu, čo je pre posudzovaný prípad, nie je možné upustiť.

25. Aj po vyslovení rozporu namietaného ustanovenia s ústavou možno uložiť páchatel'ovi podľa § 61 ods. 2 Trestného zákona trest zákazu činnosti viesť motorové vozidlo na jeden až desať rokov. Vzhľadom na principiálny záver vyslovený v predchádzajúcom bode ústavný súd nerozoberá problematiku mimoriadneho zníženia trestu v kontexte osobných pomerov páchatel'a a prísnosti trestnej sadzby ustanovenej Trestným zákonom. V tejto, a je na úvahe zákonodarcu, či možno aj vo vyššej trestnej sadzbe vedľajšieho trestu zákazu činnosti môže byť popri uložení trestu odňatia slobody splnená funkcia trestu, ktorý však musí byť proporcionálny a individualizovaný. Takýto prístup trestného zákonodarstva umožní to, že tomu či onému páchatel'ovi za tých či oných podmienok spáchania trestného činu bude uložený primeraný trest. Obligatórny doživotný trest zákazu činnosti ako kumulovaný trest takým trestom nie je.

26. Podľa § 67 zákona o ústavnom súde pripája sudca Miloš Maďar k tomuto rozhodnutiu odlišné stanovisko, ktoré sa týka výroku, ako aj odôvodnenia rozhodnutia a sudca Peter Straka, ktoré sa týka odôvodnenia rozhodnutia.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 25. septembra 2024

Ivan Fiačan
predseda Ústavného súdu
Slovenskej republiky